

Експрес-аналіз/

■ **Дмитро Гладких**
Dmytro Hladkykh

Завідувач сектору грошово-кредитної політики Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, кандидат економічних наук, доцент

Head of the Monetary Policy Sector of the National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine

E-mail: dgladkikh@ukr.net

Ризики і загрози банківській безпеці України за підсумками 2014 року

Risks and threats to the banking security of Ukraine by the 2014 results

Минулий рік був надзвичайно складним як для економіки України в цілому, так і для банківського сектору зокрема. У цьому контексті наш постійний позаштатний оглядач на основі даних відкритої фінансової звітності банків пропонує розглянути основні проблеми, ризики та загрози, які постали перед банківською системою протягом 2014 року, та які, швидше за все, зберігатимуть свою актуальність у поточному році. Зауважимо, що даний експрес-аналіз, коментарі та висновки відображають точку зору автора і не є офіційною оцінкою діяльності банків з боку Національного банку України.

The previous year was extremely difficult for the economy of Ukraine in general and for the banking sector in particular. In this context, our permanent observer considers topical problems, risks, and threats that the banking system faced in 2014 and which the most likely will be urgent in the current year. You should know that this express-analysis, comments, and conclusions reflect the author's point of view and are not the official appraisal of banks' activities by the National Bank of Ukraine.

У третьому номері журналу “Вісник Національного банку України” за поточний рік опубліковано структуру активів, зобов’язань, власного капіталу, інформацію про прибутки і збитки банків України станом на 01.01.2015 р. Цього разу статистика описує 158 установ, натомість звітність на 01.01.2014 р. охоплювала 180 банків, через це дані досить складно порівняти і зробити висновки про динаміку окремих показників для всієї банківської системи (адже до деяких банків протягом року було введено тимчасову адміністрацію, декілька установ були переведені в режим ліквідації, внаслідок чого вони не потрапили до звітності станом на 01.01.2015 р.). Проте для аналізу показників діяльності кожного банку окремо опублікованих даних цілком достатньо.

Отже, аналіз звітних даних по бан-

ківській системі в цілому та в розрізі окремих банків дає змогу визначити такі ключові проблеми, що були актуальними для банківського сектору економіки України 2014 року:

- вплив залучених коштів, у першу чергу вкладів населення;
- відповідне скорочення активів, зокрема наданих кредитів;
- погіршення якості кредитного портфеля;
- зростання обсягів витрат на формування страхових резервів, у першу чергу під кредитні операції;
- збитковість значної кількості банків і банківського сектору в цілому;
- зниження рівня капіталізації банківської системи;
- посилення залежності банківських установ від коливань валютних курсів;
- збереження диспропорцій у

структурі активів, залучених коштів, капіталу значної кількості банків.

Крім негараздів безпосередньо у банківській системі, держава стала перед низкою проблем, котрі стосуються грошово-кредитної та валютно-курсової політики:

- значне (триразове) скорочення золотовалютних резервів, на обсяги яких вплинули: необхідність своєчасного повернення державного та гарантованого державою зовнішнього боргу, дефіцит зведеного платіжного балансу, валютні аукціони та цільові інтервенції на валютному ринку з метою підкріплення кас банків, адресні валютні інтервенції на користь НАК “Нафтогаз України”, зростання чистої купівлі безготівкової валюти на міжбанківському ринку;
- зростання обсягів емісії. Протягом 2014 році НБУ був змушений профінансувати уряд та НАК “На-

фтогаз України” на суму 175 млрд. грн., або майже на 40% від зведеного бюджету країни;

- зниження курсу національної грошової одиниці, ключовими чинниками якого були скорочення ринкової пропозиції валюти внаслідок падіння обсягів експорту товарів (на 14% за 2014 рік, у тому числі до Росії – на 35%) та зростання попиту на валюту з боку населення як результат недовіри до банківської системи (відплив депозитів призвів до збільшення обсягу готівки поза банками на 19% та зростання монетарної бази на 8.5%, а чиста купівля населенням іноземної валютної готівки сягнула за рік 2.4 млрд. доларів США);

- загострення майже забутої останніми роками проблеми інфляції, що в умовах скорочення ВВП має ознаки стагфляції. Протягом 2014 року зростання споживчих цін становило 24.9%, ціни виробників зросли на 31.8%, ціни на сирі продовольчі товари – на 22.3%, адміністративно регульовані ціни і тарифи – на 30.4%, житлово-комунальні послуги подорожчали на 34.3%.

Одна з основних причин загострення кризових явищ у банківській системі – *значний відплив пасивів*, викликаний як політичною, так і макроекономічною нестабільністю. При цьому юридичні особи – клієнти банків змушені оперувати власними коштами у безготівковій формі, отже, можуть змінювати банк, переміщувати кошти з поточних рахунків на депозитні (чи навпаки), з валютних на гривневі тощо, проте практично не мають законних підстав перетворити безготівкові гроші на готівку і вивести їх із банківської системи або відправити за кордон без відповідного надходження в Україну товарів чи послуг. Натомість фізичні особи завжди мають вибір: зберігати власні заощадження у банках чи у готівці (а в якій валюті – вже другорядне питання) поза банками.

Слід зауважити, якщо за 2013 рік у банківській системі відбулося зростання обсягів коштів фізичних осіб на 72 млрд. грн., або на 19%, то за 2014 рік *динаміка коштів населення* була від’ємною.

Таблиця 1 містить перелік банків, які мають найбільшу позитивну та негативну динаміку вкладів населення за 2014 рік.

Під час аналізу *зростання вкладів населення* у структурі банківських

Таблиця 1. Динаміка вкладів населення за 2014 рік

Банки ¹ – лідери за зростанням вкладів населення (≥ 500 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.	Приріст, %
Укресімбанк	4 603 759	27
БАНК “ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	3 316 440	28
ОТП Банк	2 313 896	43
АЛЬФА-БАНК	1 258 148	14
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	1 213 974	11
УКРГАЗБАНК	1 149 328	20
ПРИВАТБАНК	998 686	1
БАНК “ВОСТОК”	784 823	82
Платинум Банк	779 989	19
ПРОКРЕДИТ БАНК	761 284	57
Ощадбанк	662 937	2
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	619 979	103
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	568 060	15
Банки, які суттєво скоротили обсяги вкладів населення (≥ 40%)	Приріст, %	Значення показника, тис. грн.
ФІНБАНК	-82	-885 061
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	-69	-11 629
“ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР”	-66	-60 322
ФІНЕКСБАНК	-61	-31 729
БТА БАНК	-53	-658 275
КЛАСИКБАНК	-52	-5 990
БАНК “3/4”	-49	-259 522
ДІВІ БАНК	-48	-47 753
ЕКСПРЕС-БАНК	-47	-466 999
БАНК “ФОРВАРД”	-47	-821 085
“СОЮЗ”	-46	-213 331
ВТБ БАНК	-45	-3 152 876
“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	-43	-18 158
БАНК “ВЕЛЕС”	-42	-4 527
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	-40	-7 768

пасивів також слід враховувати валютний чинник, адже всі показники у банківських балансах обраховуються у гривневому еквіваленті. Отже, балансове зростання валютних вкладів не означає їхнього автоматичного зростання у валюті угоди і може бути лише наслідком переоцінки валютних вкладів за офіційним курсом Національного банку.

Зауважимо також, якщо значне зростання вкладів населення за звітний період однозначно позитивно характеризує банк як привабливий з точки зору роздрібних клієнтів, то скорочення пасивів фізичних осіб не є безумовною ознакою якихось негараздів, адже може свідчити, скажімо, про зміну маркетингової політики на більш помірковану, а це може

проявлятися у зниженні банком відсоткових ставок, яке спричиняє тимчасовий відплив вкладів населення.

Відплив банківських пасивів протягом минулого року автоматично призводив до *скорочення активів*. Коли перед банками постала проблема дефіциту ресурсів, вони закономірно були змушені скорочувати активні операції, у першу чергу кредитний портфель.

Активи банківської системи станом на 01.01.2015 р. становили 1.3 трлн. грн., що на 3% більше, ніж рік тому. Проте це зростання відбулося виключно за рахунок переоцінки валютної частки активів на тлі зміни курсу національної валюти. Насправді ж і гривневі, і валютні активи скорочувалися. Для порівняння: за 2013 рік абсолютне зростання активів банків становило 150 млрд. грн., або 13%.

Стосовно окремих банків, то, на нашу думку, в разі зростання активів того чи іншого банку його значення доцільно аналізувати насамперед з урахуванням абсолютних сум, а в разі зменшення – відносних. Відповідні дані наведено в таблиці 2.

На перший погляд, *зростання активів* окремого банку протягом звітного періоду свідчить про розвиток установи, розширення активно-пасивних операцій (адже зростання активів, за визначенням, неможливе без відповідного зростання пасивів) і є запорукою відповідного зростання процентних доходів та прибутку. Проте механічне збільшення портфеля активів ще не гарантує адекватного зростання прибутковості банку. Потрібен додатковий аналіз якості нових активів. Так само і скорочення активів ще не є однозначно негативним, адже зазнати скорочення (виведення поза баланс або списання) можуть проблемні активи, натомість обсяг якісних активів паралельно з цим може залишатися незмінним або навіть зростати.

Отже, зростання активів окремого банку протягом звітного періоду само собою ще не є критерієм його високої надійності й привабливості для інвесторів і вкладників. До речі, як і зменшення (зрозуміло, що йдеться лише про незначні відносні коливання цього показника). Набагато важливішою є спроможність банку ефективно використовувати наявні активи.

Наступний показник, що характеризує ділову активність банку і на який хотілося б звернути увагу, – *динаміка кредитного портфеля* за звітний

¹ Тут і далі назви банків подано за орфографією їхніх реєстраційних документів.

Таблиця 2. Динаміка активів окремих банків України за підсумками 2014 року
Зростання обсягів активів (≥ 2 млрд. грн.)

Назва банку	Сума зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
Укрексімбанк	31 650 770	34
Ощадбанк	24 535 662	24
Промінвестбанк	12 918 732	33
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	11 645 645	33
ВТБ БАНК	11 216 571	44
БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	8 480 920	33
АЛЬФА-БАНК	7 400 526	25
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	6 936 428	49
УКРСОЦБАНК	5 201 659	12
СІТІБАНК	4 532 652	75
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	4 513 521	35
"ПІВДЕННИЙ"	3 584 309	32
Райффайзен Банк Аваль	3 399 331	8
ОТП Банк	2 783 156	15
ІНГ Банк Україна	2 432 140	25
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	2 231 908	7
УКРСИББАНК	2 225 033	9
Зменшення обсягів активів (≥ 20%)		
Назва банку	Відносне зменшення, %	Сума зменшення, тис. грн.
НЕОС БАНК	-80	-2 088 552
ДІВІ БАНК	-70	-4 185 818
БАНК "3/4"	-64	-2 728 545
"СОЮЗ"	-57	-2 626 971
БТА БАНК	-54	-3 331 616
Дойче Банк ДБУ	-53	-987 082
БАНК "ЮНІСОН"	-47	-630 716
СМАРТБАНК	-44	-248 890
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	-43	-455 137
ФІНБАНК	-39	-1 161 168
БАНК "ФОРВАРД"	-37	-1 346 575
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРИАЛЬНИЙ БАНК	-35	-78 741
АПЕКС-БАНК	-34	-429 906
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	-33	-86 719
"Траст-капітал"	-24	-113 004
ЕКСПРЕС-БАНК	-23	-567 164

період. Скорочення кредитного портфеля, взяте окремо, не слід розглядати однозначно негативно, адже воно може свідчити лише про планове погашення стандартних кредитів або про списання проблемних кредитів за рахунок страхового резерву. Натомість зростання кредитних портфелів окремих банків на тлі загального скорочення цього показника є позитивним сигналом, що свідчить про наявність у певних банків вільних ресурсів і прагнення ефективно їх розміщувати.

Обсяг кредитного портфеля банківської системи в цілому за 2014 рік зріс на 74 млрд. грн., або на 9% (за 2013 рік відповідно зріс на

105 млрд. грн., або на 15%), проте формальне зростання відбулося виключно за рахунок валютної переоцінки. Таблиця 3 містить перелік банків, які найсуттєвіше збільшили і зменшили обсяги своїх кредитних портфелів.

Таблиця 3. Динаміка кредитних портфелів окремих банків України за підсумками 2014 року

Банки, які збільшили обсяги кредитних портфелів на ≥ 2 млрд. грн.	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
ПРИВАТБАНК	18 790 634	13
Ощадбанк	17 725 609	34
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	11 780 072	45
ВТБ БАНК	10 597 544	57
Промінвестбанк	10 100 563	36
Укрексімбанк	9 819 957	23
БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	9 616 362	47
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	5 935 719	30
АЛЬФА-БАНК	5 381 050	27
УКРСОЦБАНК	5 115 968	19
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	3 189 810	28
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	3 093 287	27
Райффайзен Банк Аваль	2 658 393	10
"ПІВДЕННИЙ"	2 658 058	33
ІНГ Банк Україна	2 600 930	40
Банки, які зменшили обсяги кредитних портфелів на ≥ 20%	Відносне зменшення, %	Абсолютне зменшення, тис. грн.
НЕОС БАНК	-96	-1 506 991
ДІВІ БАНК	-67	-3 673 977
Український банк реконструкції та розвитку	-63	-10 999
"СОЮЗ"	-51	-1 761 985
БАНК "ФОРВАРД"	-44	-1 321 241
ФІНБАНК	-34	-711 107
ЄВРОБАНК	-32	-231 189
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	-29	-792 292
МетаБанк	-28	-151 145
АКЦЕНТ-БАНК	-23	-275 646
ФІНЕКСБАНК	-22	-19 601
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	-20	-40 298

Економічна криза, падіння ділової активності суб'єктів господарювання та споживчих витрат населення закономірно провокує погіршення платіжної дисципліни позичальників, отже, і погіршення якості кредитного портфеля банків.

Серед коефіцієнтів, які характеризують якість активів, найпоказовішими, на нашу думку, є *відношення сформованих страхових резервів під кредитні операції до кредитного портфеля та відношення резервів під активні операції до активів* на звітну дату.

Якщо припустити, що всі банки адекватно оцінюють якість власних

активів і своєчасно та у повному обсязі формують страхові резерви, то чим меншими є значення цих показників, тим краще починається той чи інший банк. І навпаки.

Станом на 01.01.2015 р. відношення резервів під кредитні операції до кредитного портфеля для банківської системи в цілому становило 22%, відношення резервів під активні операції до активів – 15% (рік тому – відповідно 15% та 10%). Отже, у таблиці 4 наведено перелік банків, які мають найвищі значення даних показників.

Таблиця 4. Відношення сформованих страхових резервів під активні операції до активів окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значним розміром сформованих страхових резервів під кредитні операції (≥ 25% кредитного портфеля)	Значення показника, %
Український банк реконструкції та розвитку	152
НЕОС БАНК	125
УКРГАЗБАНК	75
Укрексімбанк	47
Райффайзен Банк Аваль	47
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	41
УКРСОЦБАНК	38
Ощадбанк	37
ПРАВЕКС-БАНК	37
БАНК "ВЕЛЕС"	34
БТА БАНК	34
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	29
ОТП Банк	29
ФІДОБАНК	29
"КОНКОРД"	26
БАНК "ФОРВАРД"	26
АКЦЕНТ-БАНК	25
Банківські установи зі значним розміром сформованих страхових резервів за всіма активними операціями (≥ 15% активів)	Значення показника, %
УКРГАЗБАНК	44
Райффайзен Банк Аваль	30
УКРСОЦБАНК	26
БАНК "ВЕЛЕС"	23
ОТП Банк	22
Ощадбанк	21
ПРАВЕКС-БАНК	21
Укрексімбанк	20
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	19
БАНК "ФОРВАРД"	19
"КОНКОРД"	18
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	18
КЛАСИКБАНК	17
СМАРТБАНК	17
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	16
Платинум Банк	16
"ГЛОБУС"	15
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	15
"СТОЛИЧНИЙ"	15
НЕОС БАНК	15

Найбільш "проблемною" серед витратних статей будь-якого банку є відрахування в страхові резерви. Адже страхові резерви можуть збільшувати

тися не лише внаслідок зростання кредитного портфеля (що добре), але й унаслідок погіршення його якості (що погано). Аналогічно скорочення витрат на формування резервів може свідчити не лише про зменшення обсягу працюючого кредитного портфеля (що погано), а й про поліпшення його якості (що добре).

Банківська система в цілому за 2014 рік понесла витрати на **формування страхових резервів** у сумі 103 млрд. грн., що вчетверо більше, ніж за 2013 рік (25 млрд. грн.). Такий обсяг витрат став ключовим чинником збитковості банківського сектору.

Таблиці 5 та 6 містять перелік банків, які протягом 2014 року здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів і отримали найбільші доходи від їх скорочення. Точніше, це були не доходи, а скорочення витрат.

Таблиця 5. Банки, які протягом 2014 року понесли найбільші абсолютні витрати на формування страхових резервів і отримали найбільші доходи від зменшення обсягів страхових резервів

Банки, які понесли найбільші витрати на формування страхових резервів (≥ 300 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Укрексімбанк	17 196 789
Ощадбанк	12 289 630
Промінвестбанк	4 585 875
Райффайзен Банк Аваль	4 487 595
АЛЬФА-БАНК	4 113 528
УКРГАЗБАНК	4 070 392
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	3 226 849
УКРСОЦБАНК	2 891 317
ОТП Банк	2 872 651
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	2 718 862
ПРИВАТБАНК	2 675 974
УКРСИББАНК	1 812 967
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	1 250 106
ВТБ БАНК	1 108 742
БАНК "ФОРВАРД"	912 751
ФІДОБАНК	908 868
Платинум Банк	861 060
ПІРЕУС БАНК МКБ	396 276
УНІВЕРСАЛ БАНК	338 738
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	311 821
Банки, які отримали значний дохід від зменшення обсягів страхових резервів (≥ 5 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	852 701
ПРАВЕКС-БАНК	277 064
"СОЮЗ"	36 146
БАНК "КІЇВСЬКА РУСЬ"	18 394
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	18 033
"Траст-капітал"	11 789
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	10 153
"ТК КРЕДИТ"	9 827
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	8 540
Дойче Банк ДБУ	5 712

Таблиця 6. Банки, які протягом 2014 року понесли найбільші відносні витрати на формування страхових резервів (≥ 40% від валових витрат)

Назва банку	Значення показника	
	% від валових витрат	тис. грн.
КЛАСИКБАНК	87	81 197
Укрексімбанк	63	17 196 789
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	62	311 821
УКРГАЗБАНК	55	4 070 392
БАНК "АЛЬЯНС"	53	26 430
ПІРЕУС БАНК МКБ	53	396 276
"КОНКОРД"	52	16 506
БАНК "ФОРВАРД"	52	912 751
Український банк реконструкції та розвитку	51	10 370
Ощадбанк	50	12 289 630
Райффайзен Банк Аваль	49	4 487 595
Промінвестбанк	48	4 585 875
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	47	3 226 849
АЛЬФА-БАНК	47	4 113 528
"ПРЕМІУМ"	47	95 468
БАНК "ВЕЛЕС"	46	16 196
КСГ БАНК	46	26 685
ОТП Банк	45	2 872 651
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	44	25 234
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	42	2 718 862
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	41	1 250 106
БАНК "ПОРТАЛ"	40	9 536
УКРСОЦБАНК	40	2 891 317

Абсолютний розмір фінансового результату є одним із основних показників діяльності банку. В останні роки абсолютна більшість вітчизняних банків мала додатне значення цього показника. Проте фінансовий результат банківської системи за минулий рік був від'ємним і дорівнював майже -53 млрд. грн., що стало найгіршим показником за всі роки досліджень. При цьому кількість збиткових банків становила 52 (тобто кожний третій). Нагадаємо, що за 2013 рік прибуткових банків було 160, збиткових - 20, а прибуток банківського сектору дорівнював 4.9 млрд. грн.

Таблиця 7 містить перелік банків-лідерів та аутсайдерів з точки зору фінансового результату за 2014 рік.

Серед банків, які зафіксували найгірший фінансовий результат за 2014 рік, бачимо кілька державних банків: Укрексімбанк - 9806 млн. грн.; Ощадбанк - 8564 млн. грн.; УКРГАЗБАНК - 2801 млн. грн.

Всі ці установи також фігурують у таблицях 5 та 6 як банки, що понесли найбільші абсолютні та відносні витрати на формування страхових резервів під проблемні активи: Укрексімбанк - 17 197 млн. грн.; Ощадбанк - 12 290 млн. грн.; УКРГАЗБАНК - 4070 млн. грн.

Таблиця 7. Фінансовий результат окремих банків України за 2014 рік

Банківські установи зі значним розміром поточного прибутку (≥ 30 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
СІТІБАНК	1 379 831
ПРИВАТБАНК	749 036
ВТБ БАНК	642 795
ІНГ Банк Україна	228 880
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	170 086
БМ БАНК	133 317
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	108 049
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	90 416
ПРОКРЕДИТ БАНК	78 663
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	54 200
БАНК "МИХАЙЛІВСЬКИЙ"	51 507
"ПІВДЕННИЙ"	44 440
ВіЕс Банк	40 598
БАНК "ВОСТОК"	40 585
МЕГАБАНК	35 861
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	34 482
Полтава-банк	34 300
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	30 770
Банківські установи, які мали поточні збитки (≥ 30 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Укрексімбанк	-9 805 548
Ощадбанк	-8 564 446
Промінвестбанк	-3 453 846
УКРГАЗБАНК	-2 801 124
УКРСОЦБАНК	-2 662 247
ОТП Банк	-1 999 097
Райффайзен Банк Аваль	-1 367 334
УКРСИББАНК	-870 138
АЛЬФА-БАНК	-744 050
НЕОС БАНК	-598 160
УНІВЕРСАЛ БАНК	-467 937
ПІРЕУС БАНК МКБ	-323 827
ПРАВЕКС-БАНК	-293 657
Платинум Банк	-280 990
БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	-215 674
"ХРЕЩАТИК"	-141 144
МАРФІН БАНК	-112 815
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	-109 978
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	-90 190
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	-86 394
ДІВІ БАНК	-50 775
ФІНБАНК	-32 708
Банк "Контракт"	-30 697

Порівняння фінансових результатів і витрат на формування резервів цих банків дає підстави стверджувати, що **витрати на формування резервів усіх державних банків більші, ніж збитки**. Таким чином, **якби не було необхідності формування резервів, усі державні банки були б прибутковими**.

На нашу думку, цей факт можна пояснити тим, що державні установи, будемо відверті, за визначенням є значно законослухнянішими порівняно з іншими пересічними фінансовими установами. Вони класифікують власні активи, за інших незмінних умов, більш достовірно, ніж решта банків. Відповідно їхні витрати на формування страхових резервів - адекватніші та "чесніші".

Збитковість банку протягом звіт-

ного періоду може бути викликана низкою об'єктивних причин, серед яких:

- необхідність формування страхових резервів під активні операції (у тому числі й під “нові” кредити);
- збільшення обсягів портфеля відносно “дорогих” роздрібних депозитів;
- підвищення відсоткових ставок за депозитами з метою збереження необхідного обсягу портфеля пасивів;
- розширення мережі відділень тощо.

Для адекватно капіталізованого банку одноразова (за один рік) фіксація збитку також не є чимось аномальним і критичним.

Абсолютний розмір власного капіталу є чи не найголовнішим окремо взятим показником “здоров'я” та надійності банку, адже капітал відіграє роль своєрідної “подушки безпеки” і захисту від впливу негативних зовнішніх та внутрішніх чинників як для самого банку, так і для його клієнтів. У банківському секторі в цілому за минулий рік власний капітал скоротився до розміру 148 млрд. грн., або на 23%. Нагадаємо, що за 2013 рік відбулося зростання капіталу в обсязі 22 млрд. грн., або на 13%.

Таблиці 8 і 9 містять перелік банківських установ, котрі мають найбільші і найменші обсяги власного капіталу, і банків, у яких спостерігається найкраща та найгірша динаміка його зростання.

З точки зору бухгалтерського обліку, банківський капітал є залишковою вартістю активів після вирахування всіх банківських зобов'язань. Таким чином, чим більший розмір власного капіталу, тим надійнішим (за інших незмінних умов) є банк. Виходячи з цього, зазначені у верхній частині таблиці 8 банківські установи станом на 01.01.2015 р. можна вважати найбільш захищеними від потенційних ризиків.

Опублікована фінансова звітність банків України станом на 01.01.2015 р. також містить інформацію про декілька фінансових установ з від'ємним розміром власного капіталу (див. таблицю 10). У всі ці банки протягом 2014 року було введено тимчасові адміністрації.

Питома вага валютних кредитів у кредитному портфелі характеризує залежність банку від курсових коливань і суттєво впливає на його ліквідність та фінансову стійкість. Натомість

Таблиця 8. Обсяг власного капіталу окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банки з найбільшими обсягами балансового капіталу (≥ 2 млрд. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Ощадбанк	22 749 157
ПРИВАТБАНК	22 696 359
Укресімбанк	13 536 221
УКРСОЦБАНК	6 238 628
Райффайзен Банк Аваль	6 148 300
Промінвестбанк	6 075 543
ВТБ БАНК	5 087 654
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	4 777 262
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	3 904 103
АЛЬФА-БАНК	3 509 689
БАНК “ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	2 649 050
“ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА”	2 573 713
ФІДОБАНК	2 536 701
Банки з найменшими обсягами балансового капіталу (≤ 120 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	68 682
Український банк реконструкції та розвитку	70 066
“НОВИЙ”	80 531
БАНК “ТРАСТ”	82 608
БАНК “ФАМІЛЬНИЙ”	84 492
РЕГІОН-БАНК	88 855
“Траст-капітал”	92 480
АРТЕМ-БАНК	96 727
Банк “Контракт”	99 578
АКОРДБАНК	102 509
“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	113 047
Банк “Український капітал”	118 309
Держзембанк	119 224

мість **питома вага валютних пасивів** у структурі зобов'язань та **валютних вкладів** у структурі залучених коштів населення характеризує здатність банку безперервно виконувати свої зобов'язання в умовах курсових коливань.

Останніми роками держава в особі Національного банку поступово, але неухильно дотримується політики “дедоларизації” економіки. Якщо точніше, йдеться про перелік переважно непрямих інструментів, спрямованих на стимулювання активнопасивних операцій у національній валюті, зокрема про зміну вимог до формування резервів під активні операції та нормативи обов'язкового резервування залучених коштів, які заохочують банки залучати кошти і розмішувати кредити й інвестиції передусім у національній грошовій одиниці. Така політика, безумовно, мала сприяти підвищенню рівня захищеності економіки від зовнішніх факторів та курсових коливань різного походження. Як наслідок, станом на 01.01.2014 р. **питома вага валютних кредитів** скоротилася до рівня 35% від загального кредитного портфеля порівняно з 37% на початок 2013 року. Відповідно **частка ва-**

Таблиця 9. Динаміка власного капіталу окремих банків України за 2014 рік

Банки, які суттєво збільшили обсяги власного капіталу (≥ 100 млн. грн.)	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
ПРИВАТБАНК	2 384 738	12
Ощадбанк	2 293 646	11
ВТБ БАНК	1 880 710	59
СІТІБАНК	863 330	92
Промінвестбанк	691 353	13
БМ БАНК	590 445	220
БАНК “ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	540 429	26
“ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА”	513 606	25
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	250 130	87
БАНК “МИХАЙЛІВСЬКИЙ”	238 139	80
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	237 318	6
ІНГ Банк Україна	228 880	14
УКРІНБАНК	205 718	36
БАНК “АЛЬЯНС”	194 922	216
“ПІВДЕННИЙ”	165 565	10
БАНК “КРЕДИТ ДНІПРО”	161 086	28
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	124 962	3
ПІРЕУС БАНК МКБ	117 670	29
Банки, обсяги власного капіталу яких зменшилися на ≥ 10%	Відносне зниження, %	Абсолютне зниження, тис. грн.
НЕОС БАНК	-81	-600 163
УКРГАЗБАНК	-65	-2 951 975
ОТП Банк	-59	-1 984 585
Платинум Банк	-39	-163 185
УКРСИББАНК	-33	-869 687
УКРСОЦБАНК	-28	-2 429 110
ПРАВЕКС-БАНК	-28	-311 196
Укресімбанк	-25	-4 547 055
КРЕДОБАНК	-23	-149 379
“ХРЕЩАТИК”	-21	-147 200
Банк “Контракт”	-18	-21 321
АЛЬФА-БАНК	-16	-689 067
МАРФІН БАНК	-15	-95 328
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	-15	-252 005
Райффайзен Банк Аваль	-15	-1 088 438
“КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	-14	-84 647
ФІНБАНК	-14	-32 080
Український банк реконструкції та розвитку	-14	-11 102
БАНК “ФОРВАРД”	-13	-43 340

Таблиця 10. Банки з тимчасовою адміністрацією та від'ємним розміром власного капіталу на 01.01.2015 р.

Назва банку	Значення показника, тис. грн.
ВІЕЙБі Банк	-7 132 649
МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	-3 513 798
Банк “Демарк”	-837 043
ЕКСПОБАНК	-660 270
БАНК “КАМБІО”	-592 140
“ПОРТО-ФРАНКО”	-435 505
БГ БАНК	-318 227
ЛЕГБАНК	-98 569
МЕЛІОР БАНК	-10 698
“АКСІОМА”	-690

лютних зобов'язань українських банків за 2013 рік знизилася з 52% до 46%, у тому числі частка валютних пасивів населення – з 51% до 43% від загального обсягу залучених коштів фізичних осіб. Таким чином, заходи Національного банку, спрямовані на поступову переорієнтацію кредитно-грошової системи на активно-пасивні операції в національній валюті, можна було визнати цілком успішними.

На жаль, курсові коливання протягом 2014 року звели нанівець позитивні наслідки політики Національного банку, спрямованої на подолання залежності від негативних зовнішніх чинників, унаслідок чого питома вага валютних кредитів у банківській системі станом на 01.01.2015 р. зросла до 46%, а частка валютних зобов'язань – до 54%, у тому числі частка валютних вкладів населення – до 53% від загального обсягу залучених банками коштів фізичних осіб.

За підсумками 2014 року більшість вітчизняних банків мала помірні значення питомої ваги валютних кредитних портфелів, валютних зобов'язань та валютних вкладів населення. Натомість таблиці 11 та 12 містять перелік банків, які станом на 01.01.2015 р. фіксували значний вплив активно-пасивних операцій у валюті на структуру власних балансів.

Таблиця 11. Питома вага валютних кредитів у структурі кредитних портфелів окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значною часткою валютних кредитів у структурі кредитних портфелів (≥ 60%)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	92	997 424
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	89	33 520 323
НЕОС БАНК	87	48 424
ІНГ Банк Україна	84	7 672 626
ВТБ БАНК	82	24 004 290
ПІРЕУС БАНК МКБ	79	1 043 457
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	78	524 186
Промінвестбанк	77	29 574 764
УНІВЕРСАЛ БАНК	73	3 003 658
АКОРДБАНК	72	294 376
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	70	1 209 650
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	67	788 912
Укресімбанк	67	34 766 711
УКРСОЦБАНК	66	21 600 168
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	61	2 161 811
ТАСКОМБАНК	61	1 284 216
"Траст-капітал"	61	156 863
МЕГАБАНК	61	3 486 433

Таблиця 12. Питома вага валютних пасивів у структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значною питомою вагою валютних пасивів у структурі зобов'язань (≥ 70%)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	93	423 972
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	90	38 480 128
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	86	1 584 651
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	82	3 606 699
ІНГ Банк Україна	81	8 254 954
Промінвестбанк	80	37 475 127
БАНК "ФАМІЛЬНИЙ"	80	114 985
ВТБ БАНК	79	24 740 986
"ТК КРЕДИТ"	78	1 302 005
ПІРЕУС БАНК МКБ	76	2 038 841
Укресімбанк	75	84 566 353
ФІНБАНК	75	1 194 870
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	75	697 890
ВіЕс Банк	74	1 478 627
УНІВЕРСАЛ БАНК	72	4 079 178
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	71	829 801
АЛЬФА-БАНК	70	23 216 751
Банківські установи зі значною питомою вагою валютних вкладів у структурі залучених коштів населення (≥ 80%)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
БАНК "АВАНГАРД"	100	5 291
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	94	28 575
ЄВРОПРОМБАНК	94	498 121
"Центр"	91	12 122
ФОРТУНА-БАНК	89	975 586
ДІВІ БАНК	89	45 720
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	88	324 998
АПЕКС-БАНК	88	272 173
"Траст-капітал"	86	60 986
ОКСІ БАНК	86	205 494
КРЕДИТВЕСТ БАНК	85	52 982
ІНГ Банк Україна	85	10 381
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	85	9 087 218
Банк "Український капітал"	84	129 603
"СОЮЗ"	82	204 380
БАНК "ВОСТОК"	81	1 416 576
МІСТО БАНК	80	696 438

Одним із ризиків, який загрожує стабільності банківської системи, є збереження та накопичення диспропорцій у структурі балансів деяких банків, яке може проявлятися у надмірних (максимальних або мінімальних) значеннях окремих співвідношень складових їхніх активів, зобов'язань та капіталу. Перелічимо основні показники, які доцільно розглядати в цьому контексті.

• **Питома вага кредитного портфеля у структурі активів.** Кредити – традиційне і здебільшого головне

джерело банківських доходів. Проте конкретний банк може бути новоствореним і ще не сформувати значного обсягу кредитного портфеля, а може свідомо надавати перевагу міжбанківським активним операціям, інвестиціям у цінні папери чи іншим фінансовим інструментам. Отже, цей показник дає змогу визначити, чи є кредитування основним напрямом діяльності банку.

• **Питома вага кредитів юридичних і фізичних осіб у структурі кредитного портфеля** дає підстави визначити перелік банків, які орієнтуються на кредитування відповідно підприємств і населення.

• **Питома вага цінних паперів у структурі активів** банківської системи в останні роки не перевищує 10–12%. Проте існують цілком надійні, ефективні і прибуткові банки, які з різних причин мають вагому частку активів, розміщених у вигляді як державних, так і корпоративних цінних паперів.

• **Питома вага основних засобів і нематеріальних активів** у структурі активів останніми роками не перевищує 3–4% від загальних активів банківської системи, взята окремо вона не є однозначно позитивною чи негативною ознакою. Деякі банки свідомо розміщують свої відділення в орендованих приміщеннях, аби мати змогу оперативно їх закрити в разі потреби. Інші банки, навпаки, купують приміщення для нових відділень, щоб не залежати від примх орендодавців, цінних коливань на ринку офісної нерухомості та економити на майбутніх витратах на оренду. Доцільно також враховувати низьку ліквідність основних фондів даного призначення, принаймні тривалий термін їх реалізації.

• **Питома вага інших активів у структурі активів** також є одним із показників ефективності управління банківською установою. Адже чим менше його значення, тим меншою є відносна частка активів, котрі не приносять дохід.

• **Питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань** характеризує напрям діяльності банківської установи у сфері залучення пасивів, її орієнтацію на корпоративний чи роздрібний бізнес.

• **Питома вага коштів населення у структурі зобов'язань** свідчить про рівень залежності банку від достатньо динамічних і схильних до зміни банку вкладників.

Отже, *питома вага кредитного портфеля у структурі активів* визначає основний напрям діяльності банку, адже розподіляє всі банки на ті, що спрямовані на кредитування кінцевого позичальника, і ті, котрі надають перевагу іншим видам активних операцій (міжбанківським кредитам, цінним паперам тощо).

Таблиця 13 містить перелік банків, які мають найбільші та найменші значення цього показника порівняно з середнім рівнем у банківському секторі, який на 01.01.2015 р. становив 66% (на 01.01.2014 р. – 63%).

Таблиця 13. Питома вага кредитних портфелів в активах окремих банків України на 01.01.2015 р.	
Банківські установи зі значними розмірами кредитних портфелів (≥ 85%)	Значення показника, %
ДІВІ БАНК	99
ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК	99
СМАРТБАНК	98
ЄВРОПРОМБАНК	96
"СТОЛИЧНИЙ"	94
ФОРТУНА-БАНК	92
АСВІО БАНК	91
КЛАСИКБАНК	91
БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	87
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	87
БАНК "АЛЬЯНС"	86
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	85
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	85
Банківські установи з незначними розмірами кредитних портфелів (≤ 20%)	Значення показника, %
Держзембанк	0
"ГЕФЕСТ"	0
БАНК "АВАНГАРД"	0
"РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	0
Український банк реконструкції та розвитку	6
НЕОС БАНК	11
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	12
АЛЬПАРИ БАНК	19

Надмірно високе значення показника питомої ваги кредитного портфеля в структурі активів не завжди свідчить про орієнтацію банку переважно на кредитні операції. Іноді це також може бути наслідком суттєвих фінансових негараздів у банківській установі (наприклад, у разі, коли більшість кредитів – сумнівні до повернення, а всі ліквідні активи вже витрачені на виконання платіжних вимог клієнтів).

Відповідно надто низька питома вага кредитів у структурі активів може свідчити про домінування в ній не міжбанківських кредитів і державних цінних паперів, а основних засобів, дебіторської заборгованості або інших складових, які не приносять банку доходів.

Низька питома вага кредитного портфеля в структурі активів також може свідчити про те, що банк не давно почав працювати на ринку і просто фізично не встиг досягти адекватного рівня кредитного портфеля відносно активів.

Зіставлення *питомої ваги кредитів юридичних осіб і кредитів фізичних осіб у структурі кредитного портфеля* дає підстави скласти переліки банків, які орієнтуються переважно на кредитування відповідно підприємств чи населення.

Таблиця 14 містить перелік банків, котрі мають найбільшу та найменшу питому вагу кредитів населення у кредитних портфелях порівняно з середнім рівнем по банківській системі, що на 01.01.2015 р. дорівнює 17% (станом на 01.01.2014 р. – 18%). Виходячи з цього, частка кредитів підприємств у середньому в банківському секторі становила 83% (на 01.01.2014 р. – 82%).

Відсутність (або мінімальний обсяг) у структурі кредитного портфеля позик населення може свідчити як про свідому відмову того чи іншого банку від роздрібного кредитування (наприклад, СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК, Дойче Банк ДБУ), так і про "молодість" банківської установи, яка ще не встигла розвинути цей напрям активних операцій або мережу відділень (АЛЬПАРИ БАНК).

Український фондовий ринок в останні роки з багатьох причин перебуває у досить пригніченому стані. Особливо це стосується корпоративного сегмента цього ринку. На нашу думку, саме тому *питома вага цінних паперів у структурі активів* банківської системи в цілому станом на 01.01.2015 р. становила лише 12% (без змін відносно 01.01.2014 р.), що свідчить про досить низьку зацікавленість більшості банків у здійсненні цього виду активних операцій. Проте є банки, які з різних причин мають достатньо вагому частку активів, розмішених у вигляді як державних, так і корпоративних цінних паперів. У таблиці 15 наводиться перелік цих банків.

Питома вага основних засобів і нематеріальних активів у структурі активів (див. таблицю 16), розглянута окремо, не є однозначно позитивною чи негативною ознакою фінансової стабільності банківської установи, проте, аналізуючи показники діяльності банку, варто враховувати низьку ліквідність основних фондів такого призначення, принаймні тривалий

Таблиця 14. Питома вага кредитів фізичних осіб у кредитних портфелях окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значними розмірами кредитних портфелів фізичних осіб (≥ 40% наданих кредитів)	Значення показника, %
Ідея Банк	98
АКЦЕНТ-БАНК	84
ПРАВЕКС-БАНК	77
БАНК "ФОРВАРД"	77
БАНК "ФАМІЛЬНИЙ"	72
Платинум Банк	62
БАНК "ТРАСТ"	58
УКРСИББАНК	50
БАНК "3/4"	49
УНІВЕРСАЛ БАНК	48
УКРСОЦБАНК	46
БАНК "РЕНЕСАНС КАПІТАЛ"	45
НЕОС БАНК	40
ОТП Банк	40
Банківські установи з незначними розмірами кредитних портфелів фізичних осіб (≤ 1% наданих кредитів)	
ФІНАНС БАНК	
"Траст-капітал"	
ФІНЕКСБАНК	
БАНК "ВОСТОК"	
БАНК "СІЧ"	
"СОЮЗ"	
"ГЛОБУС"	
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	
Укресімбанк	
"НОВИЙ"	
ІНГ Банк Україна	
АСВІО БАНК	
ФІНБАНК	
КРЕДИТВЕСТ БАНК	
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	
Промінвестбанк	
УНІКОМБАНК	
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	
БАНК "СОФІЙСЬКИЙ"	
ФОРТУНА-БАНК	
БАНК "АЛЬЯНС"	
"КОНКОРД"	
БАНК "ВЕЛЕС"	
СМАРТБАНК	
ЄВРОПРОМБАНК	
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	
ДІВІ БАНК	
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	
ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК	
Дойче Банк ДБУ	
Український банк реконструкції та розвитку	
АЛЬПАРИ БАНК	

термін їх реалізації. Середнє значення цього показника для всієї банківської системи станом на 01.01.2015 р. дорівнювало 2.9% (на 01.01.2014 р. – 3.1%).

Загалом же можна стверджувати, що низьку питому вагу основних засобів у структурі активів мають банки, котрі з різних причин або ще не встигли розбудувати мережу відділень, відкритих у власних приміщен-

Таблиця 15. Питома вага цінних паперів та інвестицій у структурі активів окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи, які мають значні інвестиції у цінні папери (≥ 20%)	Значення показника, %
Дойче Банк ДБУ	59
СІПІБАНК	55
БТА БАНК	51
Український банк реконструкції та розвитку	46
Укрексімбанк	35
Ощадбанк	31
ЄВРОБАНК	30
КРЕДОБАНК	29
УКРГАЗБАНК	27
"ХРЕЩАТИК"	27
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	26
ФІДОБАНК	23
БАНК "БОГУСЛАВ"	22

Таблиця 16. Питома вага основних засобів та нематеріальних активів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значними розмірами основних фондів (≥ 10%)	Значення показника, %
Український банк реконструкції та розвитку	28
ФІНБАНК	18
ПРОФІН БАНК	16
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	14
БАНК "ЮНІСОН"	13
Агрокомбанк	13
ПОЛІКОМБАНК	13
БАНК "ФАМІЛЬНИЙ"	12
ПРАВЕКС-БАНК	12
"КОНКОРД"	11
Полтава-банк	11

Банківські установи з незначними розмірами основних фондів (≤ 0.5%)

СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК
БМ БАНК
"НОВИЙ"
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК
АПЕКС-БАНК
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК
ДІВІ БАНК
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"
СІПІБАНК
БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"
УНКОМБАНК
Інтеграл-банк
КРЕДИТВЕСТ БАНК
"ТК КРЕДИТ"
АРТЕМ-БАНК
"СОЮЗ"
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"
КЛАСИКБАНК
ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК
"Траст-капітал"
ІНГ Банк Україна
Дойче Банк ДБУ
БАНК "НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"

нях, або свідомо орієнтуються на операції, не пов'язані з активізацією роздрібного бізнесу.

Питома вага інших активів у структурі активів є одним із показників ефективності управління банківською установою. Адже чим мен-

ше його значення, тим менша відносна частка активів, які не приносять дохід.

Таблиця 17 містить перелік банківських установ, котрі мають найбільші значення даного коефіцієнта, з урахуванням того, що середнє значення цього показника для всієї банківської системи на 01.01.2015 р. дорівнювало 0.4% (без змін порівняно з 01.01.2014 р.).

Таблиця 17. Питома вага інших активів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значними розмірами інших активів (≥ 2% активів)	Значення показника, %
"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	15.9
"Траст-капітал"	10.1
"КАПІТАЛ"	9.9
НЕОС БАНК	7.4
БТА БАНК	6.0
ПРОФІН БАНК	5.6
УКРСОЦБАНК	3.4
"ЛЬВІВ"	3.3
"НОВИЙ"	2.3

Одним із показників, що характеризують напрям діяльності банківської установи у сфері залучення пасивів, є **питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань**. Значення цього показника для банківської системи в цілому станом на 01.01.2015 р. становило 25% (на 01.01.2014 р. – 24%).

Надмірне (що прямує до 100%) значення цього співвідношення може бути як наслідком свідомої відмови від залучення окремим банком відносно "дорогих" депозитів населення і міжбанківських кредитів, так і певною ознакою недовіри до даної кредитної установи з боку фізичних осіб та інших банків. Низьке або нульове значення цього показника може бути наслідком різних причин, що провокують повільне збільшення клієнтських зобов'язань. Наприклад, нещодавно створений банк може фізично не встигнути залучити значну кількість клієнтів – юридичних осіб зі значними обсягами пасивів, як от банки "ГЕФЕСТ", "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР".

Отже, таблиця 18 містить перелік банківських установ, що мають найбільшу і найменшу питому вагу коштів юридичних осіб (підприємств) у структурі залучених коштів.

Питома вага коштів населення у структурі зобов'язань є красномовним показником привабливості банку з точки зору роздрібних клієнтів. До речі, цей показник, за наявності відповідних даних, доцільно розгля-

Таблиця 18. Питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значними частками заборгованості перед підприємствами у структурі зобов'язань (≥ 60%)	Значення показника, %
ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК	99
УНКОМБАНК	99
"ТК КРЕДИТ"	97
СМАРТБАНК	92
"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	90
ВЕКТОР БАНК	88
КЛАСИКБАНК	86
СІПІБАНК	82
ФІНЕКСБАНК	78
КСГ БАНК	78
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	77
БАНК "РЕНЕСАНС КАПІТАЛ"	72
"НОВИЙ"	69
УКРБУДІНВЕСТБАНК	69
МОТОР-БАНК	69
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	67
Дойче Банк ДБУ	66
БАНК "АЛЬЯНС"	63
БАНК "АВАНГАРД"	62
РАДИКАЛ БАНК	60
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	60

Банківські установи з незначними частками заборгованості перед підприємствами у структурі зобов'язань (≤ 10%)	Значення показника, %
"ГЕФЕСТ"	0
Держзембанк	0
Український банк реконструкції та розвитку	1
БАНК "ТРАСТ"	2
БАНК "ФОРВАРД"	5
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	6
"РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	8
АКЦЕНТ-БАНК	8
ВЕРНУМ БАНК	8
БТА БАНК	8
БАНК "3/4"	9
ІНВЕСТБАНК	9
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	10

дати не лише станом на звітну дату, а й у динаміці. Отже, таблиця 19 містить перелік банків, які найбільше залежать від цих вкладів та / або є лідерами на ринку депозитів населення.

Стосовно банківської системи в цілому, то станом на 01.01.2015 р. питома вага коштів фізичних осіб у структурі зобов'язань усіх банків становила 36% (на 01.01.2014 р. – 41%).

Незважаючи на наявність описаних вище проблем у банківській системі в цілому, існує деяка кількість банків, які фіксують значний абсолютний та відносний (порівняно з активами та капіталом) прибуток, нарощують капітал, сплачують до бюджету чималі суми у вигляді податку на прибуток, отже, показують високий рівень стабільності.

Прибутковість активів визначається як відношення фінансового

Таблиця 19. Вклади населення в структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2015 р.

Банківські установи зі значною питомою вагою вкладів населення у структурі зобов'язань (≥ 50%)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
АКЦЕНТ-БАНК	88	1 733 908
Платинум Банк	72	4 932 568
ЄВРОПРОМБАНК	71	529 910
МетаБанк	67	328 373
Ідея Банк	67	1 710 276
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	64	11 844
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	63	579 135
АСВІО БАНК	62	183 190
"КАПІТАЛ"	61	966 489
ПОЛІКОМБАНК	60	187 970
ПРИВАТБАНК	59	107 710 315
ІНДУСТРІАЛБАНК	59	1 080 532
ІНВЕСТБАНК	58	239 108
МІСТО БАНК	56	868 698
БАНК "БОГУСЛАВ"	55	189 991
БАНК "КРЕДИТ ДНІПРО"	54	3 648 006
БАНК "ГРАНТ"	53	476 583
ТАСКОМБАНК	52	1 374 036
АКОРДБАНК	52	238 266
ПРОКРЕДИТ БАНК	52	2 101 504
ПРОФІН БАНК	52	204 735
ПРАВЕКС-БАНК	51	2 111 108
Інтеграл-банк	51	493 115
"ГЛОБУС"	50	563 040
Банк "Контракт"	50	320 293
УКРІНБАНК	50	3 132 273
АПЕКС-БАНК	50	310 552
"ЛЬВІВ"	50	521 283

Таблиця 20. Прибутковість активів окремих банків України за підсумками 2014 року

Банківські установи, які мали прибутковість активів ≥ 1.0% за рік	Значення показника, %
СІТБАНК	16.7
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	8.9
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	4.5
БМ БАНК	4.4
БАНК "МИХАЙЛІВСЬКИЙ"	3.7
БАНК "АВАНГАРД"	3.5
КРЕДИТВЕСТ БАНК	2.8
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	2.6
Полтава-банк	2.5
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	2.3
ПРОКРЕДИТ БАНК	2.3
ІНГ Банк Україна	2.1
ВТБ БАНК	2.1
Дойче Банк ДБУ	2.1
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	1.9
ВіЕс Банк	1.7
Держзембанк	1.5
РАДИКАЛ БАНК	1.5
ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК	1.4
БАНК "ВОСТОК"	1.1
МОТОР-БАНК	1.0
МІСТО БАНК	1.0

результату до середньої вартості активів за звітний період. Значення цього показника за 2014 рік для банківської системи в цілому є від'ємною

величиною. Стосовно окремих банківських установ, які мали найбільші значення цього показника, то відповідні дані наведено в таблиці 20.

Прибутковість капіталу визначається як відношення фінансового результату до середньої суми власного капіталу за звітний період. Значення цього показника за 2014 рік для банківської системи в цілому також є від'ємною величиною. Таблиця 21 містить перелік банківських установ, які мали найкращу прибутковість капіталу.

Таблиця 21. Прибутковість капіталу окремих банків України за підсумками 2014 року

Банківські установи, які мали прибутковість капіталу ≥ 5% за рік	Значення показника, %
СІТБАНК	100.8
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	43.7
БМ БАНК	23.7
ПРОКРЕДИТ БАНК	21.0
БАНК "ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	16.4
РАДИКАЛ БАНК	15.9
ВТБ БАНК	15.5
ІНГ Банк Україна	13.0
БАНК "МИХАЙЛІВСЬКИЙ"	12.4
КРЕДИТВЕСТ БАНК	12.3
Полтава-банк	12.3
Дойче Банк ДБУ	12.0
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	12.0
ЮНІОН СТАНДАРД БАНК	11.5
БАНК "АВАНГАРД"	11.1
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	10.6
БАНК "ВОСТОК"	10.4
ВіЕс Банк	6.9
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	5.9
АКЦЕНТ-БАНК	5.2
МЕГАБАНК	5.2
МІСТО БАНК	5.1

Банк, як і будь-яка інша комерційна структура, що працює з метою отримання максимального прибутку в інтересах своїх власників, повинен щоквартально сплачувати податок на прибуток. **Витрати на сплату податку на прибуток** усього банківського сектору за 2014 рік становили 2.3 млрд. грн. (за 2013 рік – 1.6 млрд. грн.).

Отже, таблиця 22 містить перелік банків, які сплатили до бюджету найбільші суми податку на прибуток протягом 2014 року.

В умовах, що склалися, держава в особі НБУ здійснювала і продовжує здійснювати низку заходів, спрямованих на подолання кризових явищ у фінансовій сфері, зокрема у банківській системі.

• Збільшено з 50% до 75% розмір обов'язкового продажу валютної виручки підприємствами-експортера-

Таблиця 22. Банки України, які сплатили до бюджету найбільші (≥ 5 млн. грн.) суми податку на прибуток протягом 2014 року

Назва банку	Сума податку на прибуток, тис. грн.
ПРИВАТБАНК	318 426
СІТБАНК	204 989
Промінвестбанк	109 946
УКРГАЗБАНК	55 517
ІНГ Банк Україна	52 752
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	29 935
ПРОКРЕДИТ БАНК	18 967
"ПІВДЕННИЙ"	16 869
БАНК "ФОРВАРД"	12 776
БАНК "ВОСТОК"	10 657
МЕГАБАНК	9 445
ІНДУСТРІАЛБАНК	9 282
Полтава-банк	8 688
КРЕДОБАНК	8 396
Банк "Контракт"	8 354
Дойче Банк ДБУ	7 593
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	7 476
ВіЕс Банк	6 963

ми, що має слугувати зростанню пропозиції валюти на міжбанківському ринку.

• У межах протидії інфляційному та девальваційному тиску послідовно підвищується облікова ставка: з 15.04.2014 р. – із 6.5% до 9.5%, з 17.07.2014 р. – до 12.5%, з 13.11.2014 р. – до 14%, з 06.02.2015 р. – до 19.5%, з 04.03.2015 р. – до 30%. Основна мета такого підвищення – досягнення позитивного значення відносно очікуваного рівня інфляції.

• За умов низької взаємної довіри між учасниками міжбанківського ринку здійснювався перерозподіл ліквідності із залученням як інструментів її стерилізації, так і шляхом рефінансування. При цьому рефінансування надавалося виключно в межах впливу депозитів.

• Підвищено вимоги до капіталу нових банків до 500 млн. грн. та затверджено план підвищення розмірів власного капіталу банків до цієї позначки з мінімального на сьогодні рівня 120 млн. грн.

• Протягом 2014 року проведено стрес-тестування 35 найбільших банків, унаслідок якого було визначено за необхідне здійснити докапіталізацію 18 установ на загальну суму 66 млрд. грн.

• З метою оздоровлення банківської системи протягом 2014 року в 33 банки було введено тимчасову адміністрацію, стосовно 17 банків прийнято рішення про ліквідацію, у 51 банк призначено кураторів.

Зазначені заходи були повністю адекватними в цій складній ситуації, проте недостатніми. Очевидно, по-

дальші дії держави щодо вирішення зазначених проблем мають передбачати такі кроки:

- обмеження емісії;
- подальше обмеження обсягу ліквідності, що надається з боку НБУ учасникам ринку, виключно рівнем відпливу депозитів; впровадження прозорих критеріїв надання кредитів рефінансування лише за умови надання прийняттого забезпечення;
- посилення ролі облікової ставки як базової ставки монетарної політики, тісна прив'язка до її рівня процентних ставок за інструментами регулювання ліквідності;
- забезпечення низького та стабільного рівня інфляції в умовах політики гнучкого обмінного курсу, що дасть змогу економіці пристосуватися до його нового рівноважного значення, одночасно сприяючи стабільному накопиченню резервів;
- удосконалення механізму проведення валютних інтервенцій у зв'язку з підготовкою остаточного переходу до режиму таргетування інфляції; формування валютного курсу гривні під впливом фундаментальних чинників; згладжування надмірних короткострокових коливань курсу гривні, спричинених фундаментальними чинниками;
- стимулювання додаткової капіталізації банків з боку їхніх акціонерів;
- підтримка процесу консолідації банківського капіталу, вдосконалення процедури та сприяння впровадженню законодавчих змін щодо процедури злиття учасників фінансового сектору;
- впровадження у середньостроковій перспективі нових вимог щодо достатності капіталу та платоспроможності фінансових установ відповідно до принципів Базеля III та інших вимог ЄС;
- модернізація системи банківського регулювання та нагляду з метою виявлення та скорочення кредитування пов'язаних осіб; подальше посилення контролю за операціями банків з пов'язаними особами та відповідальності власників істотної участі, керівників банків та інших пов'язаних осіб за дії, що провокують неплатоспроможність;
- посилення захисту прав кредиторів та підвищення інвестиційної привабливості банківського сектору економіки шляхом внесення змін до законодавства про іпотеку та банкрутство;

- внесення змін до Цивільного кодексу України, які унеможливають дострокове розірвання строкових депозитних угод і неочікуване скорочення банківських пасивів;
- інші заходи, спрямовані на залучення у банківську систему додаткових пасивів, бажано довгострокових і в національній валюті. При цьому слід пам'ятати, що найбільше потенційне джерело залучення пасивів – кошти населення поза банками. Їхній потенціал – у рази більший, ніж очікувані позики від міжнародних фінансових організацій;
- системні заходи, які забезпечать загальне оздоровлення економіки, поліпшать якість кредитного портфеля та інших банківських активів, що дасть змогу банкам зменшити витрати на формування страхових резервів і вийти на рівень беззбитковості;
- подальше оздоровлення банківської системи шляхом виведення з ринку проблемних банків, передусім тих, які не дотримуються затверджених планів рекапіталізації.

На завершення слід зробити ряд висновків.

1. Аналіз структури балансу і звітних даних банку – лише один з етапів його діагностики. Жоден з описаних показників безвідносно до інших не є остаточним свідченням стабільності чи негараздів у тій чи іншій банківській установі.

2. Ключові ризики банківської системи і загрози її стабільності, що проявилися у 2014 році, безумовно, зберігатимуть свою актуальність і протягом поточного року:

- вплив пасивів, що негативно позначається на ліквідності й обмежує ресурси для активних операцій, насамперед для кредитування реального сектору економіки;
- подальше погіршення якості активів унаслідок економічної кризи, що змушує банки нести додаткові витрати на формування резервів;
- збитковість банківського сектору внаслідок необхідності формування страхових резервів під проблемні активи;
- скорочення обсягів власного капіталу за рахунок збитків і списання проблемних активів;
- збереження диспропорцій у структурі активів, залучених коштів, капіталу значної кількості банків.

3. За умов, що склалися, держава в особі НБУ здійснює низку заходів, спрямованих на подолання кризових

явищ у грошово-кредитній сфері, зокрема у банківській системі: збільшено норми обов'язкового продажу валютної виручки експортерами, послідовно підвищується облікова ставка, здійснюється перерозподіл ліквідності як інструментами її стерилізації, так і шляхом рефінансування, підвищено вимоги до розміру капіталу банків, проводиться стрестування банків, внаслідок якого визначається необхідний обсяг їх докапіталізації, у проблемні банки вводяться куратори або тимчасова адміністрація.

4. Подальші дії держави щодо вирішення описаних проблем мають передбачати такі кроки: обмеження емісії, подальше обмеження обсягу ліквідності, що надається учасникам ринку, виключно рівнем відпливу депозитів; тісна прив'язка процентних ставок за інструментами регулювання ліквідності до рівня облікової ставки; забезпечення низького та стабільного рівня інфляції в умовах політики гнучкого обмінного курсу, що дасть змогу економіці пристосуватися до його нового рівноважного значення; удосконалення механізму проведення валютних інтервенцій у рамках переходу до режиму таргетування інфляції; формування валютного курсу гривні під впливом фундаментальних чинників; стимулювання додаткової капіталізації банків з боку їхніх акціонерів; підтримка процесу консолідації банківського капіталу; впровадження у перспективі нових вимог щодо достатності капіталу та платоспроможності фінансових установ відповідно до принципів Базеля III та інших вимог ЄС; модернізація системи банківського регулювання та нагляду з метою виявлення та скорочення кредитування пов'язаних осіб, подальше посилення контролю за операціями банків з пов'язаними особами; посилення захисту прав кредиторів та підвищення інвестиційної привабливості банківського сектору шляхом ініціювання законодавчих змін; законодавча заборона дострокового розірвання депозитних угод та інші заходи, спрямовані на залучення у банківську систему додаткових пасивів та загальне оздоровлення економіки, що дасть змогу банкам зменшити витрати на формування страхових резервів і вийти на рівень беззбитковості; подальше оздоровлення банківської системи шляхом виведення з ринку проблемних банків.

